

BIO-DIVERSITATS LITERÀRIES: LENGUA I NACIÓ
Isidor Cònsul

Es un encert haver inclòs, en el marc del debat general sobre L'Escriptor i la Natura, un apartat tan subtil i d'actualitat com el que lliga els conceptes de llengua i ecologia. Cal felicitar els organitzadors per la bona pensada i recordar, també, que quan es parla de llengües i de nacions o de bio-diversitat literària, no ens trobem gaire allunyats d'un dels centres d'interès del PEN Internacional -el treball del comitè de "Programa, Traduccions i Drets Lingüístics"- ni tampoc del debat que es plantejà a Barcelona, l'abril d'aquest mateix any, quan es discutí, de manera si voleu més local, sobre L'Escriptor i la nova Europa. Ens encarem, doncs, a una qüestió apassionant i d'actualitat, i som davant d'un tema d'interès en els plantejaments culturals del final de segle.

Els darrers anys del món contemporani s'han caracteritzat per una vertiginosa successió de canvis transcendentals. Posats a recordar, només cal referir-se, entre altres girs sobtats, a la caiguda del mur de Berlín i a la de l'imperi comunista de l'antic bloc de l'Est. Són elements substantius d'una història que hem viscut certament esperançats per allò que suposava de progrés cap a cotes més altes de llibertat i de democràcia. Canvis esperançadors, evidentment. Però amb la seva càrrega d'inquietud pels detalls que apunten cap a la recuperació de velles xenofòbies, esclats de racisme i progressió de la intolerància.

Al galop d'aquests canvis accelerats de la història, hem estat testimonis d'un capgirament profund en alguns dels valors que senyorejaven anteriorment. Per exemple, la pèrdua de prestigi dels projectes culturals uniformitzadors i de les propostes orientades a

l'estandardització de la humanitat. Eren valors ideològics i plantejaments polítics que, al llarg dels anys, no s'havien distingit pas pel seu respecte als trets que individualitzen les diferents societats humanes, ni tampoc per ser sensibles als senyals profunds d'identitat que atorguen consistència a les persones i als pobles. La pràctica d'aquesta actitud uniformitzadora havia originat la creació d'estats per decret nascuts com a realitats artificials i postisses. Per la mateixa raó, les primeres alenades de llibertat i el conreu de la democràcia, han arribat amb el mateix paquet de les reclamacions nacionals i el reconeixement del dret a la diferència.

A Europa, la descomposició de l'antiga URSS i de l'anomenat bloc de l'Est ha obert la vella ferida dels nacionalismes. Una nafra de records sagnants, a la qual, la xenofòbia i la brutalitat desfermada per la guerra de Bòsnia-Hercegovina no ha ajudat gens a rentar la cara ni a presentar, com a justa, la causa dels pobles que reclamen el seu dret a la diferència. En general, les reivindicacions nacionalistes no tenen bona premsa i sovint se les condemna amb tòpics que parlen de sensefronterisme o argumentant, en el cas d'Europa, que no té sentit de remarcar les diferències quan Europa mira de fer camí vers la seva unitat política i econòmica. I tenen tota la raó en el fet de pensar en una Europa unida com a estratègia de futur. Tots hi pensem en una Europa unida, i fins gosaria dir que a Catalunya, que és la nació d'on vinc, encara s'hi pensa més. Una Europa unida, certament, però no una Europa unificada ni uniformitzada. I és evident que qualsevol unió és fruit d'una entesa que només pot pactar-se des de la diversitat i el respecte per a tothom. Per això és important d'endegar, d'una manera alternativa i complementària, tots dos moviments: el dels mecanismes d'unió que ens permetran d'avançar cap a una realitat comuna més justa i solidària, i,

per un altre costat, el moviment d'estratègies que garanteixi un respecte profund a les diferències culturals, lingüístiques i religioses de totes les nacions que intervenen en el procés d'unió. I aquest objectiu de concòrdia i d'entesa en la diversitat només és possible si la defensa de les reivindicacions nacionals s'entén des de l'òptica ecologista i, justament, des de la perspectiva que ofereix el marc temàtic d'aquest congrés.

L'ecologia aplicada al nacionalisme serveix, en primer lloc, per a fer-nos a tots habitants solidaris d'una terra en equilibri. Un equilibri que, d'una banda, en fa ciutadans del món i garanteix, de l'altra, la pertinença de cadascú a una branca diferent i genuïna. El pensament ecologista es basa en la bio-diversitat, en el respecte de la vida, en l'ordre natural de les coses i en el fet de no moure-les gaire del lloc que li corresponen. Defuig les uniformitzacions, la robotització i les estandarditzacions forçades, i vetlla, en darrer terme, pel manteniment de les diferents espècies. En el cas de les nacions, les diferències són una llengua, uns costums, unes tradicions i una història pròpies. L'ecologisme ens fa diferents i ens uneix, alhora, en un equilibri solidari. Ens compromet a participar en la construcció d'un món més just i remarca que la col.laboració més eficaç és la que s'exerceix des de l'equilibri de la bio-diversitat. Només des del coneixement i l'estima de la cultura i les tradicions pròpies es poden comprendre i estimar les alienes.

I no voldria cometre l'error de parlar, només, des d'una perspectiva europea. Per això, demano que em sigui permès un breu capbussament a la història de cinc-cents anys enrere i recordar que la manca de sensibilitat de què parlava no pot ser cap novetat en una ciutat emblemàtica d'Amèrica Llatina com ho és Rio de Janeiro. I més encara en

un any tan manipulat com aquest 1992, que ha multiplicat els actes festius sobre dels cinc-cents anys del descobriment d'Amèrica. Sóc dels que pensen que més que no pas una festa plena de silencis còmplices i de paraules buides, l'efemèrides dels cinc-cents anys havia de servir per a una profunda reflexió crítica i per adonar-se dels errors que la història ha comès sota l'empara dels valors d'Occident. Crítica a l'expoliació sistemàtica que suposà el descobriment d'Amèrica; crítica també als procediments de conquesta, sovint despietats i d'una crueltat forassenyada, i crítica, finalment, a una colonització forçada i uniformitzadora, que ignorà la riquesa de les civilitzacions pre-colombines i no demostrà cap mena de sensibilitat ni de respecte per la riquesa de les llengües i de les cultures que hi existien.

Aquest fou l'error del passat i seria bo aprendre'n i treure'n conclusions. Ja fa anys que els científics i els ecologistes prediquen que tenim la terra malalta i que el planeta corre perill de mort si no el protegim aviat d'un continuat creixement industrial que l'agredeix amb insistència. Tenim poques sortides i la més raonable és la reconversió als principis de l'ecologia, la defensa de la bio-diversitat i el respecte per la tradicional saviesa natural del medi ambient. Si aquest mateix criteri de bio-diversitat l'aplicàvem a les cultures i llengües de tots els pobles, no faríem altra cosa que contribuir al manteniment i desenvolupament d'aquesta immensa riquesa que són les llengües i les cultures del món. Sigui quina sigui la llengua i la cultura, totes són patrimoni de la humanitat.

El passat més de juny, aquesta mateixa ciutat de Rio de Janeiro fou l'indret de la Cimera de la Terra. Caps d'estat del món sencer, científics i ecologistes d'arreu s'hi reuniren per trobar la manera d'harmonitzar el creixement industrial i la protecció del medi ambient.

Als escriptors i homes de lletres del món els correspon també la feina d'harmonitzar la tendència cap a un món més just, més lliure i més solidari, i saber-ho equilibrar amb un gran respecte per la biodiversitat de llengües, de cultures, de creences i de tradicions.

Isidor Cònsul